

УДК 316.424

DOI 10.33514/1694-7851-2024-4-82-89

Шаршеева А.Ж.

ага окутуучу

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

sharsheeva.2018@mail.ru

Амеркулова Ж.Дж.

ага окутуучу

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

jibek.amir@mail.ru

ЖАШТАРДЫН БААЛУУЛУК БАГЫТТАРЫНЫН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

Аннотация: Жаштар өздөрүнүн курагына, социалдык-психологиялык жана идеологиялык өзгөчөлүктөрүнөн улам социалдык-маданий идентификацияга өтө муктаж, ошондуктан башка социалдык жана курактык топторго караганда баалуулуктар системасын ассимиляциялоо менен байланышкан трансформация процесстерине көбүрөөк дуушар болушат, жүрүм-турумдун айрым формаларын калыптандыруучу нормалар, бул макалада жаштардын баалуулук багыттары, алардын артыкчылыктары жана баалуулуктарга көз караштары козголот.

Ааламдашуу жана тез технологиялык прогресс шартында жаштардын баалуулуктары олуттуу өзгөрүүлөргө дуушар болууда. Бул өзгөрүүлөрдү изилдөө жаштардын жаңы шарттарга кантип ыңгайлашарын жана алардын жашоосунда кандай баалуулуктар артыкчылыктуу экенин түшүнүүгө жардам берет.

Мобилдүүлүктү жогорулатуу, маалыматка жетүү жана эл аралык кызматташуу сабырдуулук, адам укуктары жана экологиялык жоопкерчилик сыяктуу глобалдык баалуулуктардын калыптанышына таасирин тийгизет.

Негизги сөздөр: жаштар, баалуулуктар, артыкчылыктар, көйгөйлөр, көз караш, саясат, маданият, баалуулуктар системасы, идеялар, коом, позиция.

Шаршеева А.Ж.

старший преподаватель

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

г. Бишкек

sharsheeva.2018@mail.ru

Амеркулова Ж. Дж.

старший преподаватель

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

г. Бишкек

jibek.amir@mail.ru

ОСОБЕННОСТИ ЦЕННОСТНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ МОЛОДЕЖИ

Аннотация: Молодежь, в силу её возрастных, социально-психологических и мировоззренческих особенностей остро нуждается в социокультурной идентификации, а потому в большей степени, чем другие социальные и возрастные группы восприимчива к трансформационным процессам, связанным с усвоением систем ценностей, норм, формирующих определённые формы поведения, в данной статье затронуты ценностные ориентации молодежи, их приоритеты и взгляды на ценности.

В условиях глобализации и быстрого технологического прогресса, ценности молодежи претерпевают значительные изменения. Исследование этих изменений помогает понять, как молодые люди адаптируются к новым условиям и какие ценности становятся приоритетными в их жизни.

Возрастающая мобильность, доступ к информации и международное сотрудничество влияют на формирование глобальных ценностей, таких как толерантность, права человека и экологическая ответственность.

Ключевые слова: молодежь, ценности, приоритеты, проблемы, взгляд, политика, культура, система ценностей, идеи, социум, позиция.

Sharsheeva A.Zh.

senior lecturer

Kyrgyz State University named after I. Arbaev

Bishkek c.

sharsheeva.2018@mail.ru

Amerkulova Zh. J.

senior lecturer

Kyrgyz State University named after I. Arbaev

Bishkek c.

jibek.amir@mail.ru

CHARACTERISTICS OF VALUE DIRECTIONS OF YOUNG PEOPLE

Abstract: Young people, due to their age, socio-psychological and ideological characteristics, are in dire need of sociocultural identification, and therefore, to a greater extent than other social and age groups, are susceptible to transformation processes associated with the assimilation of value systems, norms that shape certain forms of behavior, in this article touches on the value orientations of young people, their priorities and views on values.

In the context of globalization and rapid technological progress, the values of young people are undergoing significant changes. Studying these changes helps to understand how young people adapt to new conditions and what values become priorities in their lives.

Increasing mobility, access to information and international cooperation influence the formation of global values such as tolerance, human rights and environmental responsibility.

Keywords: youth, values, priorities, problems, view, politics, culture, value system, ideas, society, position.

Кыргызстандын азыркы жаштары – бул олуттуу саясий, социалдык, маданий жана экономикалык өзгөрүүлөр мезгилинде туулуп-өскөн муун. Булар дүйнөгө өзүнүн көз карашы, позициясы, баалуулуктары бар жаштар. Учурда кыргыз жаштарынын баалуулуктар системасы өткөн муундардын баалуулуктарынан олуттуу түрдө айырмаланып турат.

Жашгардын баалуулук багыттары эки негизги аспектинин таасири астында калыптанат. Алардын биринчиси – руханий мазмундун негизинде көрүнгөн адеп-ахлактык принциптерде, гуманизмде, адамзатты сүйүүдө. Экинчи аспект, акыркы мезгилде актуалдуу боло баштаган, жашгардын баалуулук багыттарына таасир этүүчү эркиндик, өзүн-өзү тастыктоо, өз алдынчалык, материалдык баалуулуктардын үстөмдүк кылуусу.

Заманбап жашгардын жашоосундагы негизги артыкчылыктары – физикалык жана психикалык ден соолук, эркиндик, ийгиликтүү карьера, үй-бүлө, ишеничтүү достор, кызыктуу пайдалуу иш, жемишгүү байланыштарды түзүү жана чыгармачылыкта же хоббисинде өзүн-өзү тастыктоо мүмкүнчүлүгү.

Азыркы жашгардын негизги жашоо баалуулуктары: акча, адилеттүүлүк (акыркы баалуулуктардын мааниси учурда өсүп жатат) жана диний ишеним жашоодогу эң негизги баалуулуктарды жабат. [1]

Башкача айтканда, азыркы жашгардын баалуулук багыттары үй-бүлөнү түзүү, ден соолукка кам көрүү, адамдык капиталды калыптандыруу жана өнүктүрүү болуп саналат. Эң жалпы түрүндө адамдык капитал – бул инвестиция аркылуу келечекте көбүрөөк киреше алууга мүмкүндүк берген билимдердин, көндүмдөрдүн, жөндөмдөрдүн жыйындысы, ден соолук ж.б.

Жашгардын көйгөйлөрү өз маңызы боюнча азыркы жаш муундун гана эмес, ошондой эле бүтүндөй коомдун көйгөйлөрү болуп саналат, алардын чечилишине бүгүн гана эмес, жалпы коомдун келечеги да көз каранды.

Бул көйгөйлөр, бир жагынан, өз ара байланышта жана азыркы дүйнөдө болуп жаткан объективдүү процесстерден – глобалдашуу, маалыматташтыруу, урбанизация ж.б. процесстерден келип чыгат.

Башка жагынан алып караганда, алар заманбап реалдуулук жана жашгарга карата мамлекеттин жашгар саясаты менен шартталган өздөрүнүн өзгөчөлүгүнө ээ. [4]

Азыркы жашгардын эң актуалдуу көйгөйлөрү, биздин оюбузча, жашоонун руханий-адеп-ахлактык чөйрөсүнө байланышкан көйгөйлөр.

Заманбап жашгардын калыптануу процесси совет доорундагы «эски» баалуулуктарды бузуу жана баалуулуктардын жаңы системасын жана жаңы коомдук мамилелерди калыптандыруу шарттарында өтүү жана болуп жатат.

Экономикадагы рыноктук мамилелер жашгардын моралдык-этикалык, көркөм жана этномаданий баалуулуктарга болгон мамилесин өзгөрттү.

Азыркы кыргыз коомунун жана анын негизги институттарынын турмуштун бардык чөйрөлөрүнө таасир тийгизген системалуу кризисинин шартында социалдаштыруу институттары (үй-бүлө жана үй-бүлө тарбиясы, билим берүү жана окутуу системалары, эмгектенүү жана эмгек институттары, армия), мамлекет өзү.

Жарандык коомдун жашоо негиздерин керектөө коомунун стандарттары менен активдүү айкалыштыруу жана алмаштыруу, жаш адамды жаран катары гана эмес, айрым товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү жөнөкөй керектөөчү катары тарбиялоо.

Искусствонун мазмунун гумандаштырууга жана деморализациялоого (адамдын образын төмөндөтүү, деформациялоо, бузуу), жогорку маданияттын баалуулук нормаларын массалык керектөө маданиятынын орточо үлгүлөрү менен алмаштыруу, жашгарды коллективдик руханий баалуулуктардан өзүмчүл жеке баалуулуктарга кайра багыттоо тенденциясы байкалууда.

Бул, ошондой эле так туюндурулган улуттук идеянын жана бириктирүүчү идеологиянын, коомчулукту бириктирген өнүгүү стратегиясынын жоктугу, жаштардын маданий өнүгүүсүнө жетишпүү көңүл бурулбагандыгы, мамлекеттик жаштар саясатынын ырааттуу эместиги, табигый түрдө терс кесепеттерге алып келүүдө.

Жаштардын идеологиялык бейжаңсылдыктын фонунда (маани-маңызга багыттоонун жана социалдык-маданий иденттүүлүктүн, идеологиялык негиздеринин жоктугу), капиталдаштыруу жана социалдык тармактардын терс таасири (субмаданияттын «имиджин» калыптандыруу), уланып жаткан руханий агрессиянын фонунда дүйнөлүк жана массалык коммерциялык маданияттын кеңейиши, стандарттарды жана керектөө коомунун психологиясын таңуулоо, болуп жаткан нерсе – адам табиятынын маанисинин жөнөкөйлөшпүүсү, инсандын моралдык деградациясы жана адам өмүрүнүн баалуулугунун төмөндөшү.

Коомдук адептин нарктык негиздеринин жана салттуу формаларынын көйгөйү, маданий улантуучулук механизмдеринин алсырашы жана бузулушу, улуттук маданияттын иденттүүлүктүн сактоо коркунучу, жаштардын улуттук мурастарга, маданиятка болгон кызыгуусунун төмөндөшү байкалууда. Улуттун тарыхын, каада-салтын жана улуттук өзгөчөлүгүн алып жүрүүчүлөр жана кийинки муунга татыктуу өткөрүп берүүчүлөр, албетте азыркы жаштар болуп эсептелинет. [3]

Жаштар чөйрөсү өзүнүн жаш курагына, социалдык-психологиялык жана идеологиялык өзгөчөлүктөрүнөн улам социалдык-маданий идентификацияга өтө муктаж, ошондуктан башка социалдык жана курактык топторго караганда баалуулуктар системасына аралашуу, өздөштүрүү менен байланышкан өзгөрүү процесстерине көбүрөөк дуушар болот.

Жаштардын коомдук калыптануу процесси, алардын жашоо жолун жана өнүгүү стратегиясын тандоосу, татыктуу билим берүү жана туура багытта тарбиялоо, улуу муундардын тажрыйбасын өздөштүрүү жана кайра өзгөртүү аркылуу ишке ашырылат.

Жаштык – баалуулуктардын туруктуу тутумунун активдүү калыптануу мезгили, инсандын өзүн-өзү аңдоосу менен социалдык статусун калыптандыруу. Жаштардын баалуулук багыттары, социалдык нормалары жана мамилелери «аң-сезимдин түрүн, ишмердүүлүктүн мүнөзүн, көйгөйлөрдүн өзгөчөлүгүн, жаштардын муктаждыктарын, кызыкчылыктарын, күтүүлөрүн, жүрүм-турумунун типтүү үлгүлөрүн аныктайт».[1]

Жаштык – бул жаңы нерсеге дайыма даяр болуу, белгисиз нерседен коркунун жоктугу, бул чечкиндүү иш-аракеттер, баш айланткан келечектеги пландар жана кыялдар.

Негизинен жаштардын коомдогу позициясы карама-каршылыктуу деп мүнөздөлөт. Бир жагынан, ал биздин коомдун эң мобилдүү, динамикалык бөлүгүн билдирет; экинчи жагынан, анын практикалык, чыгармачылык ишмердүүлүгүнүн чектелген мүнөзүнөн улам, жаш инсандын коомдук мамилелер системасына толук эмес кириши – анын эң социалдык жактан даяр эмес, демек, аярлуу бөлүгү. Жаштардын турмуштук пландарын ишке ашыруу жана аларга берилген мүмкүнчүлүктөр көп жагынан алардын ата-энелеринин материалдык ресурстарына жараша болот, анын негизинде айрым муундар аралык карама-каршылыктар келип чыгышы мүмкүн. [4]

Жаштардын социалдык-маданий чөйрөсү жөнүндө сөз кылганда, албетте, анын кээ бир жагымдуу жактарын белгилебей коюуга болбойт.

Азыркы жаштар жалпысынан абдан мекенчил, Кыргызстандын келечегине ишенишет жана алар Ош окуялары, 7-апрелдеги үрөй учурган трагедиялар, 2010-жылдагы июнь, 2020-жылдагы октябрь окуялары кайталанбасын дешет.

Кыргызстандын жаштары өлкөнүн социалдык-экономикалык, маданий, маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын бакубаттуулугун жогорулатуу, жарандык коомду жана мыйзамдардын адилеттүүлүгүн бекемдөө багытындагы өзгөрүүлөрдү улантууну жактайт. Ал өз жарандарына татыктуу жашоону камсыз кылган, алардын укуктары менен эркиндиктерин сыйлаган өлкөдө жашагысы келет.

«Жаштар жаңы экономикалык, саясий, маалыматтык технологиялар жана маданий-социалдык шарттарга оңой ыңгайлашат, алар туруктуу өнүгүүгө жана жаратман эмгекке багытталган, акылга негизделип, прагматикалык жана реалдуу болуп калышы».[2]

Ал мындан 20-30 жыл мурунку теңтуштарына салыштырмалуу кесип тандоодо, жүрүм-турум үлгүлөрүн, жашоодо өнөктөштөрдү жана ой жүгүртүү стилин тандоодо көбүрөөк эркиндикке ээ. Бирок бул, алар айткандай, тыйындын бир жагы.

Анын экинчи жагы уланып жаткан «кыйынчылык мезгили» эң курч жаш муунга таасир эткенин көрсөтүп турат.

Бардык муундардын жашоосун эмгек менен камсыз кылуу максатында жумуш орундарына социалдык-экономикалык кысым байкалат; жаштардын интеллектуалдык дарамети (көркөм адабиятка кызыкпайт, Ч.Айтматовдун жок дегенде бир чыгармасын атай албай кыйналган жаштар бар) жана коомчулуктун боорукердик, толеранттуулук мүмкүнчүлүктөрү төмөндөп баратканы байкалат.

Жаштар коомдун социалдык жактан кысым көргөн катмары болуп чыкты. Жаштардын таламдары менен социалдык мобилдүүлүктүн реалдуу мүмкүнчүлүктөрүнүн ортосунда ачык карама-каршылык бар.

Байлыктын жогору чыгышы, социалдык абалына жана жаштардын өзүнүн социалдык статусуна негизделген бөлүктөргө, баскычтарга, деңгээлдерге жана социалдык обочолонуу байкалды.

Ар түрдүү жамааттардын социалдык, курактык жана субмаданий өзгөчөлүктөрүнө ээ болуу менен алар материалдык мүмкүнчүлүктөрү, баалуулук багыттары, дүйнө таанымы, көз карашы жана жашоо образы боюнча айырмаланат.

Жаштардын жашоо багыттары: алардын чыгармачылык менен өзүн-өзү ишке ашыруусу (билим, кесип, карьера), бакубат жашоосу, болочок үй-бүлөсүн материалдык жактан камсыз кылуу жөндөмдүүлүгү жөнүндө маселе пайда болду.

Жаштарды ишке орноштуруу, алардын материалдык жана турмуш-тиричилик абалынын ахвалы, билим алууда көйгөйлөрү бар. Жаштар чөйрөсү коркунучтуу кылмыш зонасына айлануу коркунучу байкалууда.

Кылмыштуулуктун жашарышы, анын группалык мүнөзү өсүп, жаштар тарабынан жасалган кылмыштардын саны өсүүдө.

Жаштардын ар бир жаңы мууну мурунку муундарга салыштырмалуу социалдык абалынын жана өнүгүүсүнүн негизги көрсөткүчтөрү боюнча:

- руханий жана маданий жактан азыраак өнүккөн (бул алыскы аймактардан же шаардык мектептерден келген жаштар болгонуна карабастан, жыл сайын интеллектуалдык деңгээли төмөн мектеп окуучулары жогорку окуу жайга кирүүсүнөн байкалат);
- адеп-ахлагы төмөн;
- илимден жана билимден алыс;

- кесипкөй жактан жетишсиз даярдалган жана болочоктогу кесип алууга начар багытталган.

Материалдык жыргалчылык жана байып кетүү анын жашоосунун артыкчылыктануу максаттарына айланган коомдо жаштардын инсандык маданияты, дүйнө таанымы, жашоо образы жана баалуулуктары ошого жараша калыптанат. Заманбап жаштардын социалдык-маданий баалуулуктарында керектөөчү аң-сезим, материалдык багыттар басымдуулук кылат.

Модага сыйынуу жана керектөө маданияты бара-бара жана кадам сайын жаштардын аң-сезимин ээлеп, универсалдуу мүнөзгө ээ болууда.[13]

Маданиятка керектөөчүлөрдүн пассивдүү мамилеси тарабынан жактырылган маданий керектөөнүн жана эс алуу жүрүм-турумунун стандартташтыруу процесстерин күчөтүү тенденциясы үстөмдүк кыла баштады.

Азыркы жаштар жалпысынан социалдык (коллективдик) компоненттен жеке адамга карай жашоо багыттарынын өзгөрүшү менен мүнөздөлөт.

Материалдык жыргалчылык эркиндиктен алда канча жогору баалана баштады, эмгек акынын баасы кызыктуу эмгектин баасынан үстөм боло баштады.

Азыркы учурда жаштарды көп түйшөлткөн социалдык көйгөйлөрдүн ичинен биринчи орунда кылмыштуулуктун өсүшү, баалардын өсүшү, инфляция, мамлекеттик түзүмдөрдөгү коррупциянын деңгээлинин сакталып калышы, кирешелердин теңсиздиги менен социалдык теңсиздиктин күчөшү, байлардын ортосундагы бөлүнүүчүлүк сыяктуу көйгөйлөр турат жана экологиялык көйгөйлөр, жарандардын боорукерсиздиги, болуп жаткан окуяларга алардын кайдыгер мамилеси.

Жаштар башынан өткөргөн жеке көйгөйлөрдүн ичинен материалдык камсыздоо жана ден соолук көйгөйлөрү биринчи орунга чыгат. Жаштардын баалуулук багытын изилдөө азыркы коомдо абдан актуалдуу болуп саналат. Бул социалдык артыкчылыктардагы тенденцияларды аныктоого, билим берүү жана социалдык программаларды адаптациялоого, коомдун келечектеги өнүгүүсүн болжолдоого мүмкүндүк берет. Жаштардын баалуулуктарын изилдөө алардын ар тараптуу өнүгүүсүнө жана коомго аралашуусуна шарт түзүү үчүн зарыл.

Жаштардын баалуулук багытын аныктоо үчүн И.Арабаев атындагы Кыргыз Мамлекеттик университетинин Экономика жана менеджмент институнун 100 студентине сурамжылоо жүргүзүлгөн. 2024-жылдын февраль айында жүргүзүлгөн ЭМИнин студенттеринин сурамжылоосунун жыйынтыгы төмөнкүдөй:

Жаштардын негизги баалуулуктарын бөлүшгүрүү.

1. Билими, болочоктогу кесиби, карьера 35,3 %
2. Тынчтык (согуш болбошу үчүн) 31,4%
3. Үй-бүлө 20,7%
4. Жеке иш, бизнес карьерасы 19,6%
5. Эркиндик 11,6%
6. Сүйүү 8,3
7. Акча 7,8%
8. Жашоодон көбүрөөк ырахат алуу 7,5%
9. Кыргызстандын келечеги үчүн аракеттер 4,2
10. Идеалдар, ишеним 2,7%

Заманбап жаштардын баалуулуктар системасында үстөмдүк кылуучу баалуулуктар билим жана кесип, Кыргызстандагы туруктуулук, үй-бүлөлүк кызыкчылыктардын ролу жана бизнес карьерасы өстү.

Биз кээ бир фактыларды баса белгилегибиз келет. Заманбап баалуулуктардын түзүмүн өзгөртүүгө жана жаңы деңгээлге өтүүгө таасир этүүчү негизги көйгөй – бул азыркы жаштар да, жалпы биздин коом да келип жаткан туруксуз экономикалык жана саясий кырдаал деп ойлойбуз.

Баалуулуктарды өзгөртүү – ачык система катары коомдун үзгүлтүксүз тарыхый өнүгүүсү менен байланышкан табигый процесс.

Жаш муун терс белги менен адеп-ахлактык өзгөрүүгө дуушар болууда, анткени ал кризис мезгилинде калыптанат жана социалдык тажрыйбанын жоктугу белгилүү бир кыйынчылыктарга алып келет[10]

Кыргызстандын мамлекеттик жаштар социалдык саясаты өтө жай өнүгүп жатат жана жаштар саясатындагы бардык «тешиктерди» «жабууга» үлгүрбөй жатат.

Адеп-ахлактык жана этикалык жактан дени сак коом – бул, эреже катары, жаш адам каалаган чөйрөдө өнүгүүгө жөндөмдүү болгон экономикалык жана саясий жактан туруктуу коом, бул бүгүнкү күндө Кыргызстан үчүн көйгөйлүү.

Жаштар чөйрөсү биздин коомдо болуп жаткан бардык маанилүү процесстерди ачык-айкын көчүрүп, чагылдырып турат. Сурамжылоонун жыйынтыгы боюнча: Тынчтык (согуш болбошу үчүн) пункту боюнча студенттерди сурамжылоо 31,4% ды түздү.

Коомубуз менен мамлекетибиз улуттук идеологияны так жана даана аныктап, өнүгүү стратегиясын аныктабай, азыркыга чейин жашап жаткан системалык кризис алардын өз жашоосунун маанисин жоготууга алып келип, жаштар чөйрөсүнө дароо терс таасирин тийгизди.

Баалуулуктар жаштардын психологиялык бакубаттуулугун калыптандырууда негизги ролду ойнойт. Алар өзүн-өзү сыйлоого, жашоодон канааттанууга жана стресс деңгээлине таасир этет.

Жаштардын баалуулук багыттарын түшүнүү бизге психологиялык колдоо көрсөтүү жана психикалык оорулардын алдын алуу боюнча программаларды иштеп чыгууга мүмкүндүк берет.

Анда, азыркы кыргыз коомундагыдай, жалпысынан, баалуулуктардын бирдиктүү калыптанган системасы жана иерархиясы сөзсүз түрдө жок.

Ошол эле учурда эки процесстин жанаща жашоосун байкоого болот: биздин коомго тарыхый мүнөздүү болгон салттуу баалуулуктардын уландысы да, жаңы либералдык (керектөөчү) кызыкчылыктардын калыптанышы жана массалык жайылуусу. Заманбап жаштардын баалуулук багыттарын калыптандыруучу жаштар чөйрөсүн жакшыртуу, биздин оюбузча, Кыргызстанда жаштар саясатын ишке ашыруу системасын, формаларын жана ыкмаларын өркүндөтүү аркылуу ишке ашырылышы мүмкүн.

Библиография

1. **Асанов, Ү. А.** «Кыргызстан» улуттук энциклопедиясы: 1-том. Башкы ред. Б.: Мамлекеттик тил жана энциклопедия борбору, 2006 ж. ISBN 9967-14-046-1
2. **Амеркулова, Ж. Д.** Использование активных методов обучения в преподавании / Ж. Д. Амеркулова // Наука и инновационные технологии. – 2021. – № 4(21). – С. 23-32. – DOI 10.33942/sit2030. – EDN OXYNIJ.
3. **Асанов, У.** Кыргыз педагогикасы. Мамлекеттик тил жана энциклопедия борбору. Кыргыз Республикасынын билим берүү министрлиги.

4. **Шаршеева, А. Ж.** Ценностные ориентации современной молодежи Кыргызстана / А. Ж. Шаршеева, Ж. Д. Амеркулова // Вестник Кыргызского государственного университета имени И. Арабаева. – 2023. – № 4. – С. 326-331. – DOI 10.33514/1694-7851-2023-4-326-331. – EDN ONGENL.
5. **Плюкин, С.Г.** Нарк багыттары. М., 2019 ж.
6. **Манко, Ю.В.** Оганян К.М. Жаштар социологиясы. СПб: «Петрополис» басмаканасы. 2018-ж.
7. **Албанбаева, Дж. О.** Жогорку билим берүүдө стандарттардын сапатын жана акредитация процесстерин камсыз кылууда Мониторингтин ролу / Дж. О. Албанбаева // И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин Жарчысы. – 2024. – No. 1. – P. 17-24. – DOI 10.33514/1694-7851-2024-1-17-24. – EDN KQYBQD.
8. **Манко, Ю.В., Оганян, К.М.** Жаштар социологиясы. СПб: «Петрополис» басмаканасы. 2018.
9. **Тугаринов, В.П.** О ценностях жизни и культуры. Л., 1990 ж.
10. **Албанбаева, Дж. О.** вопросу о системе педагогического мониторинга как средство организации образовательного процесса / Дж. О. Албанбаева // Вестник Кыргызского государственного университета имени И. Арабаева. – 2023. – № 4. – С. 254-262. – DOI 10.33514/1694-7851-2023-4-254-262. – EDN SKYLA V.
11. **Гуревич, П.С.** Человек и его ценности М., 2020 ж.
12. **Шаршеева, А. Ж.** Студенттердин чыгармачылык жөндөмдөрүн өнүктүрүү / А. Ж. Шаршеева, Ж. Д. Амеркулова // И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин Жарчысы. – 2022. – No. 4-1. – P. 347-349. – DOI 10.33514/1694-7851-2022-4-347-349. – EDN JELUIA.
13. **Албанбаева, Дж. О.** Влияние педагогического мониторинга как мотивационное условие успешного обучения / Дж. О. Албанбаева, А. К. Чалданбаева // Вестник Кыргызского государственного университета имени И. Арабаева. – 2021. – № 2. – С. 102-107. – DOI 10.33514/1694-7851-2021-2-102-107. – EDN BYNJMR.

Рецензент: кандидат педагогических наук, доцент Жакшылыкова К.Ж.